

Nr 22

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i regeringsformen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet har båda kamrarna den 22 april 1960 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 143, vari Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 1 april 1960, till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till 1) ändrad lydelse av 28 § regeringsformen; 2) upphävande av 31 § regeringsformen; samt 3) ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen.

I propositionen föreslås för det första en uppmjukning av regeringsformens bestämmelser om svenskt medborgarskap såsom villkor för erhållande av statstjänst. Förslaget innebär, att vissa grupper av tjänster — nämligen de, vilka kräver medicinsk eller teknisk utbildning — i vidgad utsträckning skall stå öppna även för utlänningar. Nu gällande krav på att utlänning skall vara av utmärkt förtjänst för att komma i fråga till vissa befattningar skall enligt förslaget borttagas.

För att den i regeringsformen upptagna bestämmelsen att stadsfullmäktige skall avgiva förslag vid tillsättande av befattning såsom borgmästare eller rådman icke skall omöjliggöra ett eventuellt förstatligande av rådhusrätterna redan inom den valperiod som börjar 1961 föreslås vidare, att nämnda grundlagsbestämmelse upphävas.

Slutligen föreslås i propositionen slopande av det i riksdagsordningen uppställda förbudet för talman att delta i kammares omröstning.

Beträffande de skäl, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen *dels* de likalydande motionerna nr 670 i första kammaren av herrar *Schött* och *Bergh, Ragnar*, samt nr 827 i andra kammaren av herr *Björkman m. fl.*, *dels* de likalydande motionerna nr 669 i första kammaren av herr *Osvald* och nr 828 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Göteborg, *dels* motionen nr 829 i andra kammaren av herr *Rylander m. fl.*, *dels* ock de likalydande motionerna nr 650 i första kammaren av herr *Sveningsson* och nr 803 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås.

I motionerna I: 670 och II: 827 hemställas, att riksdagen måtte avslå det framlagda förslaget om ändrad lydelse av § 28 regeringsformen.

I motionerna I: 669 och II: 828 hemställas, att riksdagen för grundlagsenlig behandling måtte antaga förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen med den ändringen, att andra punkten erhåller följande lydelse: Till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom eljest till befattningar, vilka kräva *naturvetenskaplig*, medicinsk eller teknisk utbildning, må dock utnämnas även utländske män och kvinnor.

Motionen II: 829 utmynnar i en hemställan, att riksdagen till grundlagsenlig behandling måtte antaga — utom det i propositionen intagna förslaget till ändring av regeringsformen § 28 — även det vid propositionen såsom bilaga A fogade förslaget till grundlagsändringar.

I motionerna I: 650 och II: 803 hemställas, att riksdagen måtte avslå det framlagda förslaget om ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen.

Beträffande de av motionärerna anförda skälen får utskottet hänvisa till motionerna.

A. Frågan om svenskt medborgarskap såsom villkor för erhållande av statstjänst

Den centrala bestämmelsen om svenskt medborgarskap som villkor för erhållande av statstjänst återfinns i 28 § regeringsformen. Enligt detta stadgande äger Konungen till de ämbeten och tjänster, å vilka han utfärdar fullmakt, utnämna och befordra endast svenska medborgare. Härutöver innehåller 4 § regeringsformen bestämmelse om att statsrådets ledamöter skall vara infödda svenska medborgare. Vid sidan av regeringsformens nämnda bestämmelser stadgas i annan ordning krav på svenskt medborgarskap för särskilda tjänster och befattningar i statlig eller eljest offentlig tjänst. Exempelvis gäller enligt 4 kap. 1 § rättegångsbalken, att lagfaren domare skall vara svensk medborgare. Vidare har i instruktioner för vissa affärsdrivande verk intagits föreskrifter, som begränsar eller förhindrar möjligheterna att anställa utländska medborgare.

Beträffande tolkningen och tillämpningen av förevarande bestämmelser anföres i propositionen bland annat följande.

Efter bokstaven avser 28 § regeringsformen blott ett mindre antal statliga tjänster, nämligen de vilkas innehavare medelst fullmakt tillsättes av Kungl. Maj:t. Enligt praxis kräves emellertid svenskt medborgarskap även då Kungl. Maj:t vid utnämningar använder sig av andra anställningsdokument än fullmakt. Däremot har 28 § regeringsformen icke ansetts utgöra hinder för förordnande av utlänning att på kortare tid som vikarie uppehålla en tjänst, även om han icke kunnat komma i fråga som ordinarie innehavare av denna.

För vissa grupper av tjänster innehåller emellertid 28 § regeringsformen undantag från regeln att Kungl. Maj:t endast äger utnämna svenska medborgare till innehavare av statstjänster.

Det första undantaget omfattar »lärarebefattningar vid universiteterna». Det är här ej fråga om enbart professorsbefattningar utan också andra befattningar, med vilka undervisningsskyldighet är förenad, t. ex. laboratoriefattningar. De teologiska lärarna omfattas icke av undantagsstadgandet, vilket torde sammanhånga med att dessa vid sidan av sin vetenskapliga gärning har till uppgift att utbilda präster för tjänstgöring i svenska kyrkan.

En andra grupp utgöres av »lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst». Här avses t. ex. befattningar vid statens bibliotek, arkiv och muséer men också lärartjänster vid de speciella utbildningsanstalterna för exempelvis lantbruks-, veterinär- och apotekaryrkena, om lärarverksamheten är förenad med vetenskaplig forskning.

Som en tredje grupp nämner lagen »läkarebefattningar». Detta stadgande omfattar fasta läkartjänster av olika slag, exempelvis provinsialläkartjänsterna.

För samtliga tre nu nämnda grupper av befattningar gäller enligt grundlagens föreskrift att en utlänning för att kunna utnämnas måste vara av utmärkt förtjänst. Med hänsyn till denna föreskrift har det ansetts icke vara tillräckligt att en utlänning är klart överlägsen de svenska medborgare, som skulle kunna ifrågakomma, utan hans skicklighet måste också absolut sett vara av hög kvalitet.

Ordalydelsen i nu ifrågavarande stadgande ger vid handen, att initiativet till anställande av utlänning skall utgå från Kungl. Maj:t eller vederbörande myndighet. Enligt praxis tillgår det emellertid i allmänhet så att utlänning, som önskar ifrågakomma till en ledig tjänst, hos Kungl. Maj:t begär tillstånd att i vanlig ordning få söka tjänsten. Då utlänningen erhållit sådant tillstånd och därefter söker tjänsten, tillämpas den normala tillsättningsproceduren.

Från regeringsformens krav på svenskt medborgarskap som villkor för erhållande av statstjänst finns ytterligare två undantag. Enligt det ena må »Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utlänningar av sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i fästningarna». Denna möjlighet har icke på lång tid utnyttjats och stadgandet torde numera vara obsolet. Det andra undantaget avser olönade konsuler. Det är här fråga om utländska medborgare, som förordnas att på platser, där någon av utrikesdepartementet utsänd och avlönad konsul av svensk nationalitet icke befunnits erforderlig, handlägga vissa konsulära ärenden.

Vad härefter angår frågan om underordnad myndighets rätt att anställa utländska medborgare kan enligt praxis i vart fall tjänster, som icke är ordinarie, besättas med annan än svensk medborgare i vidare omfattning än vad fallet är när utnämningssrätten tillkommer Kungl. Maj:t. En förut-

sättning för att underordnad myndighet skall äga tillsätta en tjänst med utländsk medborgare anses dock vara att Kungl. Maj:t därtill lämnar sitt tillstånd.

Beträffande de kommunala tjänsterna är rättsläget mera svåröverskådligt. Allmänt kan sägas, att när det gäller några av de mest betydelsefulla av de kommunalt anställda grupperna, nämligen läkare- och lärarekategorierna, lagbestämmelser saknas, som utestänger utländska medborgare från anställning. Vad beträffar sådana kommunala läkartjänster, som tillsättes av Kungl. Maj:t, exempelvis överläkartjänsterna vid kroppssjukhusen, tillämpas dock i praxis i full utsträckning bestämmelserna i 28 § regeringsformen. För andra kommunala läkartjänster föreligger däremot icke något formellt hinder för vederbörande huvudman att besätta tjänsterna med utländska medborgare.

Frågan om uppmjukning av de restriktiva reglerna rörande utländska medborgares möjligheter att erhålla svensk statstjänst har tidigare varit föremål för riksdagens prövning. Sålunda väcktes motioner i ämnet bl. a. vid 1932 och 1938 års riksdagar. De härvid framlagda förslagen avsåg att vidga möjligheterna för vetenskapsmän inom de övriga nordiska länderna att få anställning vid svenska universitet och högskolor. Motionerna avslogs dock av riksdagen bland annat under framhållande av att § 28 regeringsformen icke lade hinder i vägen för ett vidgat kulturutbyte på förevarande områden med de övriga nordiska folken utan tvärtom öppnade möjlighet för Kungl. Maj:t att, på eget initiativ eller på framställning av vederbörande myndighet och under beaktande av alla på frågan inverkan omständigheter, såväl från våra nordiska grannländer som från utomskandinaviska länder kalla verkligt framstående förmågor.

Efter en vid 1947 års riksdag väckt motion (I: 114) hemställde emellertid riksdagen i skrivelse (nr 131) till Kungl. Maj:t om utredning av frågan om ökad delaktighet för danska, finländska, isländska och norska medborgare i de rättigheter och förmåner som enligt svensk rätt tillkommer svenska medborgare. Vidare hemställdes i skrivelsen, att Kungl. Maj:t vid lämplig tidpunkt måtte hemställa om samarbete för gemensam reglering av nordiska medborgares rättsställning i annat land än hemlandet. Skrivelsen överlämnades till de sakkunniga för nordiskt samarbete på medborgarskapsrättens område för att tagas under övervägande vid fullgörande av de sakkunnigas uppdrag. De svenska delegerade bland nämnda sakkunniga framlade år 1953 en översikt bl. a. för svensk lagstiftning och praxis beträffande rätten att inneha såväl statstjänst som annan tjänst. Denna översikt överlämnades av Kungl. Maj:t till Nordiska rådet med begäran om rådets utlåtande angående nordiska medborgares rättsställning i annat nordiskt land än hemlandet. Nordiska rådet antog år 1953 en rekommendation (nr 7), i vilken regeringarna uppmanades överväga möjligheterna att fortlöpande vidtaga praktiska och konkreta åtgärder i syfte att successivt utjämna olikheterna mellan medborgare i respektive land och medborgare i övriga nordis-

ka länder. I anledning av förevarande rekommendation beslöt de nordiska justitieministrarna vid ett möte i Stockholm år 1953 uttala ett allmänt önskemål om att de grundlagsmässiga hindren mot att i ett nordiskt land anställa medborgare från annat nordiskt land i statstjänst skulle uppmjukas.

Vidare förtjänar framhållas, att en efter rekommendation av Nordiska rådet tillsatt nordisk kommitté för utredning av frågan om gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare och tandläkare år 1959 avgivit betänkande (SOU 1959: 39) med förslag till överenskommelse mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare. Enligt förslaget skall medborgare, som i fördragsslutande stat avlagt medicinsk examen och till följd därav vunnit obegränsad legitimation i den stat, där examen avlagts, äga rätt att under vissa närmare angivna förutsättningar utöva läkarkonsten i de övriga fördragsslutande staterna. Läkare i fördragsslutande stat, som vunnit legitimation i annan sådan stat, bör enligt förslaget vara i princip berättigad att erhålla civil tjänst såsom läkare i sistnämnda stat utan hinder av att han icke är medborgare i denna stat. Envar fördragsslutande stat skall enligt förslaget förbinda sig att vidta åtgärder för att i den mån så befinner sig möjligt genomföra de ändringar i gällande bestämmelser, som är erforderliga för att tillgodose bl. a. nyssnämnda princip såvitt angår statliga civila tjänster, ävensom i övrigt verka för att dessa principer vinner tillämpning jämväl i fråga om icke statliga tjänster.

Sedan chefen för justitiedepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallat en utredningsman, numera landshövdingen Olov Ryländer, för att verkställa översyn av bestämmelserna i § 28 regeringsformen om svenskt medborgarskap såsom villkor för erhållande av statstjänst, har utredningsmannen i stencilerat delbetänkande den 11 januari 1960 framlagt förslag om ändrad lydelse av vissa bestämmelser i regeringsformen och riksdagsordningen. Vid betänkandet fogat förslag till grundlagsändringar har såsom *bilaga A* fogats vid detta utlåtande.

Utredningsmannens förslag innebär, att endast vissa för statslivet väsentliga ämbeten och uppdrag grundlagsenligt skall vara förbehållna svenska medborgare. Sålunda föreslås, att i grundlagen skall fastslås att till statsråd, justitieråd, regeringsråd och justitiekansler endast svensk medborgare skall kunna utnännas. Grundlagsenligt krav på svenskt medborgarskap skall vidare enligt förslaget upprätthållas i fråga om övriga i 35 § regeringsformen nämnda förtroendesysslor och med dem jämförliga cheftjänster, domar- och officersbefattningar samt biskopsämbeten. Beträffande övriga statstjänster har utredningen visserligen utgått från att medborgarskapskrav i ganska vidsträckt omfattning måste upprätthållas med anledning bl. a. av säkerhetssynpunkter. Närmare bestämmelser härom avses emellertid ej skola ingå i grundlagen, utan utredningen föreslår att frågan regleras i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag. Några närmare överväganden angående innehållet i den ifrågavarande lagstiftningen har ej redovisats av utredningen i denna etapp av utredningsarbetet.

Förslaget har varit föremål för en vidlyftig *remissbehandling*. Från olika remissinstanser har vitsordats, att gällande grundlagsbestämmelser är alltför restriktiva och bl. a. står hindrande i vägen för fortsatt utveckling av det nordiska samarbetet, särskilt såvitt avser strävandena att åstadkomma en gemensam nordisk arbetsmarknad för akademiker. Kritiska röster har dock ej saknats. En del remissinstanser har hävdats, att reformen bör anstå till dess förslag framlagts till den särskilda lag, vilken utredningsmannen förutsatt skola komplettera de nya grundlagsbestämmelserna. Dessa remissinstanser har menat, att frågan om utländsk medborgares tillträde till statstjänst icke kan överblickas, förrän sådant förslag föreligger utarbetat. Det har också från en del håll gjorts gällande, att behovet av att i större utsträckning än nu utnyttja utländska medborgare i svensk statstjänst icke är mera trängande än att frågan om en grundlagsändring bör kunna uppskjutas ännu en fyraårsperiod; med ett sådant uppskov skulle frågan kunna samordnas med den väntade stora författningsreformen. De betänkligheter mot förslaget som framkommit hänför sig även till det förhållandet att det ej föreligger närmare utredning beträffande frågan i vilken utsträckning svensk medborgare kan påräkna tillträde till statstjänst i övriga nordiska länder. På några håll avvisas principiellt tanken att svenska statstjänster i väsentligt större omfattning än f. n. skall stå öppna för utlänningar.

Departementschefen är liksom utredningsmannen av den uppfattningen, att det i åtskilliga fall, där grundlagsfäst krav på svenskt medborgarskap nu föreligger, skulle vara gynnsamt för Sverige att för en befattning kunna förvärva en utlänning med erforderlig kompetens för arbetsuppgifterna. Detta gäller enligt departementschefens mening icke blott tjänster på forskningens och utbildningens områden utan även beträffande vissa delar av den offentliga förvaltningen. Vid rekryteringen till de statliga befattningarna bör nämligen statsnyttans krav i vidaste bemärkelse vara vägledande. Att vid varje tillfälle kunna förvärva den för tjänsten bäst lämpade är ett allmänt samhällsintresse. Hänsyn måste jämväl tagas till önskemålet om intensifiering av det mellanfolkliga samarbetet, icke minst inom Norden. Härtill kommer att Sverige inom vissa områden lider brist på fackutbildad personal.

Departementschefen ansluter sig i allt väsentligt till utredningsmannens förslag, att den huvudsakliga regleringen av frågan om svenskt medborgarskap som villkor för erhållande av statstjänst bör ske genom särskild lag, stiftad av Konung och riksdag gemensamt, samt att i grundlagen bör anges de högre eller eljest mera betydelsefulla befattningar, vilka bör vara förbehållna svenska medborgare.

I likhet med flera remissinstanser anser departementschefen det emellertid vanskligt att taga definitiv ställning till den tillämnade reformen utan att närmare utredning verkställts beträffande utformningen av den särskilda lag, som skulle komplettera grundlagens bestämmelser. En överblick

över hela fältet av de problem, som på förevarande område gör sig gällande, synes nödvändig, innan mera genomgripande ändringar i grundlagens nuvarande bestämmelser vidtages. Denna överblick kan vinnas endast om grundlagsbestämmelserna och föreskrifterna i den särskilda lagen överväges i ett sammanhang.

Utredningsmannen bör därför enligt departementschefens mening fullfölja förberedelserna till reformen genom att — efter vissa riktlinjer som departementschefen angivit och med beaktande av de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen av det nu föreliggande betänkandet — utarbeta förslag till den särskilda lag, vilken förutsättes komma att innefatta den närmare regleringen av förevarande fråga. Även utformningen av grundlagsreglerna bör i samband härmed på nytt övervägas. Frågan här om är emellertid föremål även för författningsutredningens överväganden, låt vara att spörsmålet där icke har någon mera central betydelse. Utredningsmannen bör följaktligen i nu angivna avseende utforma sitt förslag i samråd med författningsutredningen. Departementschefen vill framhålla, att den omständigheten att en fullständig omarbetning av våra grundlagar pågår medför den fördelen, att utredningsmannen vid utformningen av grundlagsbestämmelser i ämnet helt kan frigöra sig från innehållet i den gällande, ålderdomligt avfattade grundlagen.

Departementschefen anför härefter följande:

»Emellertid föreligger ett aktuellt behov av jämkningar på särskilda punkter i den gällande ordningen. Som framgår av den förut lämnade redogörelsen för betänkandet angående en gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare — vilket betänkande vid företagen remissbehandling i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran — är en revision av 28 § regeringsformen önskvärd för att en överenskommelse om gemensam nordisk arbetsmarknad för Sveriges del skall få någon större betydelse. Det är angeläget, att man snarast möjligt undanröjer hindren för ett sådant vidgat nordiskt samarbete, som en gemensam arbetsmarknad för läkare skulle innebära. Gällande lydelse av 28 § regeringsformen medger visserligen att andra än svenska medborgare utnämnes till läkartjänster, men möjligheterna att utnyttja detta medgivande begränsas av den i paragrafen uppställda förutsättningen att vederbörande skall vara »av utmärkt förtjänst». Även beträffande tandläkar- och sjukskötersketjänster är möjligheterna att anställa utlänningar begränsade, vilket under rådande förhållanden är olägligt.

En annan grupp befattningar, beträffande vilka det föreligger ett påtagligt och aktuellt intresse av att kunna till innehavare utse förtjänta utlänningar, är vissa av de tjänster vid statliga verk och institutioner, som kräver högre teknisk utbildning. Det kan knappast betecknas som en särskilt tillfredsställande ordning att medan ett statligt bolag i förevarande hänseende är så gott som obundet i sin anställningspolitik det statliga ämbetsverket är utestängt från möjligheten att mera stadigvarande anställa utländska medborgare i sådana tjänster. Med tekniker åsyftar jag i förevarande sammanhang framför allt ingenjörer. Enligt min mening bör redan

nu möjlighet öppnas att till de befattningar det här gäller förvärva även utländska medborgare.»

För att tillgodose nu angivna önskemål förordar departementschefen, att vissa ändringar vidtages i 28 § regeringsformen utan avvaktan på slutförande av utredningen i ämnet. Till en början föreslås, att det i andra punkten i första stycket uppställda kravet att vederbörande skall vara »av utmärkt förtjänst» slopas. Ehuru denna ändring aktualiserats närmast av läkarbristen synes det ej vara anledning att begränsa den till att avse läkartjänsterna utan den bör gälla alla i sammanhanget avsedda befattningar. Vidare föreslås den ändringen, att i stället för läkarbefattningar nämnes befattningar som kräver medicinsk utbildning. Härigenom kommer förutom läkare att inbegripas tandläkare och sjuksköterskor liksom även veterinärer. Tilläggas bör därjämte befattningar som kräver teknisk utbildning.

Departementschefen vill i detta sammanhang av praktiska skäl föreslå sådan jämkning i grundlagstexten, att de i andra punkten av första stycket avsedda befattningarna kan sökas av utlänningar under samma former som svenska medborgare. Det numera betydelselösa undantaget för militära befattningshavare torde kunna få utgå.

Genom de nu föreslagna ändringarna kommer de grundlagsmässiga hindren för åstadkommande av en gemensam nordisk arbetsmarknad för akademiker att å svensk sida undanröjas på stora områden.

Självfallet skall enligt departementschefens mening en utlänning ej anställas i exempelvis en teknikerbefattning, om detta kan anses strida mot landets säkerhetsintressen. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t eller vederbörande underordnade organ att vid tillsättandet av tjänsten beakta dessa intressen.

Bestämmelserna i 28 § regeringsformen avser visserligen formellt endast statliga tjänster. Det är emellertid tydligt, att de nu föreslagna ändringarna får betydelse även för de kommunala tjänsterna. Exempelvis ökas möjligheterna att besätta kommunala läkartjänster med medborgare från andra länder. Detta förhållande markerar ytterligare reformens betydelse för främjande av en internordisk överenskommelse om en gemensam arbetsmarknad för läkare.

Utskottet. De grundlagsbestämmelser, som reglerar möjligheten för utländska medborgare att vinna tillträde till svensk statstjänst, kan icke anses tidsenliga. Främst för att tillgodose önskemålet om ett vidgat mellanfolkligt samarbete, icke minst inom Norden, är enligt utskottets mening en uppmjukning av regeringsformens bestämmelser om svenskt medborgarskap såsom villkor för erhållande av statstjänst befogad.

Vid en prövning av den omfattning, som en reform på detta område nu lämpligen bör erhålla, anser sig utskottet icke kunna biträda det mera långtgående förslag till grundlagsändringar härutinnan, som utredningsmannen framlagt (bilaga A till detta utlåtande). Av vad departementsche-

fen anfört framgår därjämte, att detta förslag icke kan anses slutgiltigt utformat utan att detsamma bör bli föremål för nya överväganden i samband med att förslag utarbetas till den särskilda lag, vilken förutsättes komma att innefatta den närmare regleringen av förevarande fråga. Vid angivna förhållanden har utskottet funnit sig böra avstyrka motionen II: 829.

Däremot anser utskottet ändamålsenligt, att ett förslag av begränsad räckvidd i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen föreslagit nu antages såsom vilande. En sådan reform får främst anses föranledd av en önskan att på grundval av det framlagda betänkandet med förslag om en gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare undanröja hindren för ett vidgat nordiskt samarbete i detta avseende. Att den ökade möjlighet att i statstjänst anställa utländska medborgare, som härigenom öppnas, även kommer att omfatta personer med annan medicinsk utbildning torde vara lämpligt. Vidare synes önskvärt, att i detta sammanhang sådan ändring av § 28 regeringsformen vidtages, att utländska medborgare även kan vinna tillträde till befattningar, av vilkas innehavare kräves teknisk utbildning. Med den ståndpunkt utskottet sålunda intagit har utskottet avstyrkt motionerna I: 670 och II: 827.

I motionerna I: 669 och II: 828 har hemställts, att jämväl befattningar, av vilkas innehavare kräves naturvetenskaplig utbildning, måtte öppnas för utländska medborgare. Med anledning härav vill utskottet framhålla, att de skäl, som anförts till stöd för att låta utländska medborgare med teknisk utbildning vinna tillträde till statliga tjänster, med enahanda fog torde kunna göras gällande i fråga om personer med naturvetenskaplig utbildning i allmänhet. Härjämte förtjänar beaktas, att någon klar gräns icke torde kunna uppdragas mellan teknisk utbildning å ena samt naturvetenskaplig utbildning å andra sidan. Utskottet tillstyrker därför i anledning av sist angivna motioner, att den grupp befattningar, vilka i förevarande sammanhang öppnas för utländska medborgare, vidgas till att omfatta jämväl befattningar, av vilkas innehavare kräves naturvetenskaplig utbildning.

På grund av det anförda får utskottet förorda, att riksdagen antager det i propositionen i förevarande del framlagda förslaget med det tillägget, att den grupp befattningar, som öppnas för utländska medborgare, vidgas i den omfattning nyss angivits. I samband härmed vill utskottet betona vikten av att utländsk medborgares anställande i statstjänst i förekommande fall sker under beaktande av rikets säkerhetsintressen.

Mot de jämkningar i § 28 regeringsformen, som i propositionen i övrigt föreslagits, har utskottet ej någon erinran.

Utskottet vill därjämte framhålla, att ändringarna av förevarande paragraf måste anses bli av provisorisk natur i avvaktan på genomförandet av en allmän författningsrevision.

B. Upphävande av städernas förslagsrätt vid tillsättning av borgmästare eller rådman

Enligt 31 § regeringsformen äger stadsfullmäktige till tjänst som borgmästare eller lagfaren rådman i stad föreslå tre behöriga personer, bland vilka Konungen utnämner en till innehavare av tjänsten. Vidare stadgas att närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till borgmästare- eller rådmanstjänst meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag. Sådana bestämmelser har meddelats i lagen den 5 april 1949 (nr 114) om val av borgmästare och rådman.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 november 1959 har *stadsdomstolsutredningen* anført, att det inflytande vid tillsättning av ledamotstjänst i rådhusrätt som 31 § regeringsformen tillförsäkrar magistratsstäderna sammanhänger med att dessa städer själva bekostar sin rättsskipning. Enligt vad utredningen vidare framhåller kommer den att i sitt slutbetänkande föreslå, att staten övertager kostnaderna för dessa domstolar. Utredningen påpekar att dess förslag, vilket beräknas kunna lämnas inom loppet av innevarande år, kommer att få karaktären av ett principuttalande.

Utredningen hävdar, att om rådhusrätterna förstatligas finns det ej anledning att bibehålla städernas valrätt vid tillsättande av ledamotstjänst i rådhusrätt. I samband med ett förstatligande bör därför 31 § regeringsformen upphävas. Det är emellertid ovisst, när frågan om rådhusrätternas förstatligande kan komma att föreläggas riksdagen för avgörande. För att genomförandet av reformen ej skall fördröjas föreslår utredningen, att förslag redan nu framlägges om upphävande av 31 § regeringsformen.

Utredningen anför att om det framdeles skulle visa sig, att frågan om förstatligande av rådhusrätterna ej kan behandlas av riksdagen inom den valperiod, som följer på 1960 års andrakammarval, bör det övervägas att till allmän civillag — exempelvis till 1949 års lag om val av borgmästare och rådman — överflytta regeringsformens bestämmelser om städernas valrätt vid tillsättning av domartjänst.

Departementschefen förordar under hänvisning till de skäl utredningen anført, att förslag nu framlägges för riksdagen om upphävande av 31 § regeringsformen. Enligt vad departementschefen under hand erfarit avser författningsutredningen att i sitt blivande betänkande med förslag till ny författning ej upptaga den ifrågavarande bestämmelsen. I avbidan på resultatet av stadsdomstolsutredningens arbete torde bestämmelsen enligt departementschefens mening böra överföras till 1949 års lag om val av borgmästare och rådman.

Utskottet. Av vad ovan anförts framgår, att stadsdomstolsutredningen i sitt slutbetänkande ämnar föreslå, att staten övertager kostnaderna för städernas rättsskipning. Förslag om rådhusrätternas förstatligande kan därför väntas bli förelagt riksdagen för avgörande under de närmaste åren. I samband härmed bör frågan om upphävande av § 31 regeringsformen kunna slutligt prövas. Utskottet tillstyrker därför förevarande grundlagsändringsförslag.

C. Talmännens rösträtt

Enligt 52 § regeringsformen tillkommer det riksdagens kamrar att, på sätt i riksdagsordningen sägs, var för sig utse talman samt en förste och en andre vice talman. I 33 § riksdagsordningen föreskrives att vardera kamraren skall vid riksdagens början bland sina ledamöter välja talman samt en förste och en andre vice talman.

Om talmännens uppgifter vid riksdagsärendenas behandling i kamrarna stadgas bl. a. i 51 § riksdagsordningen. I sistnämnda paragraf föreskrives härjämte, att den som utövar talmansbefattningen ej må deltaga i överläggning eller omröstning och ej heller något annat föreslå, än som erfordras till verkställighet av grundlagarna, av riksdagens eller kamrarnas särskilda beslut eller i övrigt av de reglementariska stadganden som blivit antagna för riksdagsärendenas behandling.

Departementschefen anför i förevarande del.

»Den nuvarande ordningen för utseende av talmän och vice talmän har gällt sedan år 1921. Tidigare utsågs talmän och vice talmän av Konungen. Bestämmelserna i 51 § riksdagsordningen med bl. a. förbud för fungerande talmannen att deltaga i omröstning i kammaren har däremot oförändrade gällt sedan riksdagsordningens tillkomst år 1866. Motiven för förbudet har tydligtvis varit dels den ordning, som tidigare gällt för utseende av talman, och dels tanken att talmannen såsom ledare av förhandlingarna skall inlägga en opartisk ställning. Den person som utses till talman är emellertid vald till riksdagsledamot i vanlig ordning, och det synes icke riktigt att han skall vara berövad möjligheten att utöva den viktigaste av de funktioner som tillkommer sådan ledamot, nämligen att deltaga i avgörandet av ärendena. Enligt min mening kan ej med fog göras gällande att rösträtt för talmannen — vilket förekommer i flertalet utländska parlament — skulle vara oförenlig med hans ställning såsom ledare av förhandlingarna.

Förevarande fråga torde komma under bedömande vid författningsutredningens arbete. Den stora författningsreformen kan emellertid icke vara slutligen genomförd förrän tidigast år 1965. Det synes befogat att utan avvaktan härpå förelägga riksdagen förslag till grundlagsändring, syftande till att de fungerande talmännen skall få utöva rösträtt vid ärendenas behandling i kamrarna. Ändringen torde böra ske så, att orden 'eller omröstning' i 51 § första stycket riksdagsordningen får utgå.»

Utskottet vill till en början erinra om att i äldre tid Konungen utsåg ledaren för adeln och bondeståndet, medan självskrivnen ledare var, för prästeståndet ärkebiskopen och för borgarståndet borgmästaren i Stockholm. Denna ordning lagfästes år 1626. Under frihetstiden hade emellertid samtliga stånden rätt att själva utse sina talmän. Under den gustavianska tiden däremot erhöll Konungen rätt att utse talmän för adeln samt för borgar- och bondestånden, varjämte ärkebiskopen ånyo blev självskrivnen talman inom prästeståndet. Sistnämnda ordning bibehölls under ståndsriksdagens tid.

Från och med riksdagsordningens tillkomst år 1866 kom Konungens utnämningssrätt att omfatta kamrarnas talmän och vice talmän. Såsom ovan framhållits infördes de nu gällande bestämmelserna för utseende av talmän och vice talmän år 1921. Bestämmelserna i 51 § riksdagsordningen med bl. a. förbud för fungerande talmannen att delta i omröstning i kammaren har gällt jämväl innan riksdagsordningen tillkom år 1866, ehuru förbudet före 1810 års riksdagsordning icke uttryckligen angivits i gällande grundlag.

Nyssnämnda förbud för talmannen torde främst ha sin grund i tanken, att den som leder förhandlingarna skall intaga en opartisk ställning. Deda- lade meningar har inom utskottet rått om lämpligheten av att detta förbud upphäves. Å ena sidan har framhållits betydelsen av att den självständig- het talmannen i sin ämbetsutövning intager alltfört bevarades. Vidare har bland annat betonats, att utredning saknades om de konsekvenser som in- förande av rösträtt för talman kunde komma att få i skilda hänseenden. Det har därjämte erinrats om att frågan om talmannens rösträtt torde kom- ma att behandlas av författningsutredningen samt att anledning saknades att föregripa dennas ståndpunktstagande. Å andra sidan har framhållits, att den som utsåges till talman blivit vald till riksdagsman för ett betydande antal väljare samt att det vore principiellt riktigt, att han i denna egen- skap finge möjlighet att delta i ärendenas avgörande. Härjämte har häv- dats att rösträtt för talman icke kunde anses oförenlig med dennes ställ- ning såsom ledare av förhandlingarna samt att förevarande fråga vore av sådan art, att den väl kunde lösas utan avvaktan på resultatet av författ- ningsutredningens arbete.

Vid vägning av de skäl för och emot det i propositionen framlagda för- slaget som sålunda anförts har utskottet funnit övervägande skäl tala för att rösträtt tillerkännes talmannen. Utskottet har därför beslutat tillstyrka propositionen i förevarande del.

Under hänvisning till vad utskottet i det föregående anført får utskottet därför hemställa,

A) att riksdagen — med förklaring att det i förevarande proposition, nr 143, framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen icke kunnat i oförändrat skick an- tagas — i anledning av propositionen och motionerna I: 669 och II: 828 ävensom med avslag å motionerna I: 670 och II: 827 samt motionen II: 829 såsom vilande för vidare grund- lagsenlig behandling måtte antaga följande såsom *utskottets förslag** betecknade

* Det i propositionen framlagda förslaget skiljer sig från utskottets förslag så tillvida, att det omfattar »befattningar, vilka kräva medicinsk eller teknisk utbildning».

Förslag

till

ändrad lydelse av § 28 regeringsformen

(Nuvarande lydelse)

(Utskottets förslag)

§ 28.

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenske medborgare till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. *Konungen vare ock obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom till läkarebefattningar, kalla och befordra även utländske män och kvinnor av utmärkt förtjänst. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utlänningar av sällsynt skicklighet, men icke till kommendanten i fästningarna. Till konsul må ock utlänning nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.*

Konungen fäste — — — — — än föredraganden.

Kvinna må — — — — — 87 § 2 mom. stadgar.

Varje departementschef — — — departementet höra.

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenske medborgare till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. Till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom *eljest till befattningar, av vilkas innehavare kräves naturvetenskaplig, medicinsk eller teknisk utbildning, må dock utnännas även utländske män och kvinnor. Till konsul må ock utlänning nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.*

B) att riksdagen — med bifall till förevarande proposition, nr 143, såvitt avser förslaget om upphävande av § 31 regeringsformen — såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande

Förslag
till
upphävande av § 31 regeringsformen

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 31.

Till tjänst som borgmästare eller lagfaren rådman i stad äge stadsfullmäktige föreslå tre behöriga personer. Bland de föreslagna utnämner Konungen en till innehavare av tjänsten.

(Denna paragraf utgår.)

Närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till de tjänster, nu sagts, meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

C) att riksdagen — med bifall till förevarande proposition, nr 143, såvitt avser förslaget till ändrad lydelse av § 51 riksdagsordningen och med avslag å motionerna I: 650 och II: 803 — såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande

Förslag
till
ändrad lydelse av § 51 riksdagsordningen

§ 51.

Talmännen eller, i händelse av förfall för dem, vice talmännen åligger, var för sin kammare, att utfärda kallelse till sammanträden, att ärendena därvid föredraga, att upptaga, reda och framställa de yttrade meningarna, att göra propositioner för besluts fattande och vidmakthålla ordning vid sammanträdena, allt efter de föreskrifter denna grundlag innehåller. Dock må den, som talmans-

Talmännen eller, i händelse av förfall för dem, vice talmännen åligger, var för sin kammare, att utfärda kallelse till sammanträden, att ärendena därvid föredraga, att upptaga, reda och framställa de yttrade meningarna, att göra propositioner för besluts fattande och vidmakthålla ordning vid sammanträdena, allt efter de föreskrifter denna grundlag innehåller. Dock må den, som talmansbefattning-

(Nuvarande lydelse)

befattningen utövar, ej deltaga i överläggning eller omröstning och ej heller något annat föreslå, än som erfordras till verkställighet av grundlagarna, av riksdagens eller kamrarnas särskilda beslut eller i övrigt av de reglementariska stadganden, som för riksdagsärendenas behandling blivit antagna.

(Föreslagen lydelse)

en utövar, ej deltaga i överläggning och ej heller något annat föreslå, än som erfordras till verkställighet av grundlagarna, av riksdagens eller kamrarnas särskilda beslut eller i övrigt av de reglementariska stadganden, som för riksdagsärendenas behandling blivit antagna.

Talman äger — — — — — sammanträde avsluta.

Stockholm den 17 maj 1960

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elmgren, Damström, Ollén, Georg Pettersson, Olsén, Sveningsson, Nils-Eric Gustafsson*, Axel Emanuel Andersson*, Palm och Hedblom; samt

från andra kammaren: herrar Pettersson i Norregård, Spångberg, von Friesen*, Jonsson i Haverö, Braconier, Hammar*, Andersson i Linköping, Alemyr, fru Sjöqvist och herr Andersson i Billingsfors*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer*beträffande avdelning A*

1) av herrar Ollén, Georg Pettersson, Hedblom och von Friesen, vilka ansett att övervägande skäl talade för att jämväl det av utredningsmannen framlagda förslaget till grundlagsändringar redan i förevarande sammanhang antoges såsom vilande samt förty hemställt,

att riksdagen — med bifall till motionen II: 829 — måtte för vidare grundlagsenlig behandling antaga, utom det i pro-

positionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen, jämväl det såsom bilaga A till detta utlåtande fogade förslaget till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen.

2) av herrar *Pettersson* i Norregård, *Sveningsson*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Axel Emanuel Andersson* och *Braconier* samt fru *Sjöqvist*, vilka anförde:

Vi delar utredningsmannens och departementschefens uppfattning att det i åtskilliga fall är gynnsamt för vårt land att för en offentlig befattning kunna förvärva en utländsk medborgare och att önskvärdheten av ett intensifierat mellanfolkligt samarbete, icke minst inom Norden, talar för en uppmjukning av nu gällande krav på svenskt medborgarskap för erhållande av stats-tjänst. Emellertid vill vi erinra om att icke obetydliga möjligheter redan nu föreligger att låta utländska medborgare få tillträde till svenska statliga och kommunala tjänster. Och såsom i motionerna I: 670 och II: 827 anförts talar flera skäl mot att nu genom en ändring av § 28 regeringsformen utvidga de från kravet på svenskt medborgarskap gällande undantagsbestämmelserna till att omfatta ytterligare befattningar.

Utredningsmannen har föreslagit, att i grundlagen skall anges de högre eller eljest mera betydelsefulla befattningar, vilka bör vara förbehållna svenska medborgare, samt att i särskild lag skall anges de villkor i medborgarskapshänseende, som i övrigt skall gälla för erhållande av statstjänst. Vid remissbehandlingen har invänts, att det icke är möjligt att taga ställning till utformningen av en grundlagsändring, innan utredningsmannen framlagt förslag till den särskilda lagen i ämnet. Även departementschefen anser det vanskligt att taga definitiv ställning till den tillämnade reformen utan att närmare utredning verkställts beträffande utformningen av den lag som skall komplettera grundlagens bestämmelser. En överblick över problemen på detta område kan enligt vår mening vinnas endast om grundlagsbestämmelserna och den särskilda lagen överväges i ett sammanhang. Dessa skäl talar enligt vår uppfattning mot den nu föreslagna ändringen av § 28 regeringsformen.

Vidare är, såsom jämväl departementschefen framhållit, den nu aktuella frågan föremål för författningsutredningens överväganden. Även denna omständighet utgör enligt vår mening stöd för att med ställningstagandet till ändring av § 28 regeringsformen bör anstå, till dess författningsutredningens förslag föreligger. Såvitt vi kunnat finna är förevarande fråga icke av så brådskande natur, att den bör bringas till lösning innan de utredningar slutförts, som är av väsentlig betydelse för frågans bedömning i ett sammanhang.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställer vi,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 670 och II: 827 måtte avslå det i förevarande proposition framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen.

beträffande avdelning C

av herrar *Pettersson* i Norregård, *Ollén*, *Sveningsson*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Axel Emanuel Andersson*, *Hedblom*, *von Friesen*, *Braconier* och *Hammar* samt fru *Sjöqvist*, vilka anfört:

De skilda stadganden, som reglerar talmännens rättigheter och skyldigheter, har enligt vår mening sådant samband med varandra, att det icke låter sig göra att utan en grundlig översyn av samtliga hithörande författningsbestämmelser genomföra en ändring av talmännens befogenheter. Det i förevarande proposition framlagda förslaget om införande av rätt för talman att delta i kammares omröstning har tillkommit utan någon sådan föregående översyn.

Sin nuvarande karaktär har den svenska talmansinstitutionen fått bl. a. därigenom att talmännen traditionellt städse intagit en över partimotsättningarna upphöjd ställning. Det är givet att denna talmännens ställning kommer att förändras om de erhåller rösträtt och därmed kan delta i ärendenas avgörande. Härtill kommer att, om sådan rösträtt införes, skilda skäl talar för att talmännen även bör få möjlighet att motivera sitt ställningstagande. Denna fråga har emellertid icke berörts i propositionen.

Den år 1954 tillsatta författningsutredningen är för närvarande sysselsatt med att företaga en samlad översyn av demokratiens funktionsproblem och att på grundval därav genomföra en modernisering av vår författning. Frågan om införandet av rätt för talman att delta i kammares omröstning är av sådan beskaffenhet, att den kan förväntas komma under bedömande vid utredningens arbete. Vi finner det icke motiverat att med föregripande av författningsutredningens reformförslag genomföra en ändring av talmännens ställning.

På grund av det anförda yrkar vi,

att riksdagen måtte avslå det i propositionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 51 riksdagsordningen.

Särskilt yttrande

av herr *von Friesen* *beträffande avdelning C.*

Talmännens ställning skiljer sig från övriga riksdagsledamöters bland annat därigenom att de i viss mån fungerar som representanter för alla meningsriktningar inom riksdagen. Betydelsen av denna oberoende och i verklig mening representativa ställning framträder särskilt vid regeringskriser. I sådana fall plägar talmännen tjänstgöra såsom monarkens rådgivare och det är därför av vikt att de därvid i största möjliga utsträckning handlar partipolitiskt obundna. En talman, som genom röstning givit sin mening till känna i en viktig fråga vilken måhända lett till ministärens avgång, intager icke den helt oberoende ställning som måste anses önskvärd. Vidare

kan i vissa situationer en lämplig lösning av regeringsfrågan vara att icke en partiledare men väl en av talmännen får i uppdrag att bilda regering. Av hänsyn till förhållanden såväl inom som utom riksdagen måste det därför vara lämpligt, att innehavarna av riksdagens främsta förtroendeposter icke i allmänhet är att anse såsom partirepresentanter.

Härjämte bör beaktas, att talmännen har en betydande bestämmanderätt ifråga om propositionsordningen. Ehuru någon anmärkning knappast kunnat riktas mot talmännens hittillsvarande utövande av denna grannliga uppgift, måste det stå klart att misstanke icke får uppstå att talmännen tillämpar en propositionsordning, som främjar deras eget ställningstagande i en viss fråga. Om talmännen erhåller rösträtt, kan misstankar i detta hänseende lätt uppstå, vilket givetvis måste vara ägnat att försvaga deras auktoritet i kamrarna.

Förutom de skäl som åberopats av reservanterna har jag ansett det nödvändigt, att på detta sätt markera ett motstånd mot en reform över huvud taget på detta område.

Bilaga A

Vid utredningsmannens betänkande fogat förslag till grundlagsändringar

Regeringsformen

§ 17.

Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda lagkunniga, erfarna och redliga *svenska medborgare*, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Närmare bestämmelser — — — 1 mom. stadgar.

§ 18.

Konungens rätt att pröva och avgöra besvär, som jämlikt författningarna må hos Konungen fullföljas i statsdepartementen, skall i den omfattning, som bestämmes i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt enligt den i 87 § 1 mom. stadgade ordning, uppdragas minst sju av Konungen utnämnda *svenska medborgare*, som förvaltat civil beställning samt däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas regeringsråd och utgöra Konungens regeringsrätt. Minst två tredjedelar av hela antalet regeringsråd skola hava fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas.

Närmare bestämmelser — — — omförmälda lag.

§ 27.

Till justitiekansler må Konungen nämna en lagfaren, skicklig och oväldig *svensk medborgare*, som i domarevärv varit nyttjad. Denne, såsom Konungens högste ombudsman, åligge förnämligast, att föra eller låta föra Konungens talan i mål, som röra kronans rätt, samt att, å Konungens vägnar, hava tillsyn över rättvisans handhavande och i sådan egenskap beivra fel, som av domare och ämbetsmän begångne bliva.

§ 28.

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra *män och kvinnor* till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum.

Att endast *svensk medborgare kan utnännas till statsråd, justitieråd, regeringsråd och justitiekansler följer av vad därom stadgats. Till innehavare av annan i 35 § angiven syssla eller med sådan jämförlig cheftjänst eller av domarämbete eller av officersbefattning ävensom till ärkebiskop eller biskop må ock allenast svensk medborgare utnännas. Utlänning må dock nämnas till konsul, där lön ej är med befattningen förenad. I vad mån härutöver visst medborgarskap må uppställas som villkor för erhållande av ämbete eller tjänst, därom stadgas i särskild lag stiftad i den ordning 87 § 1 mom. föreskriver.*

Konungen fäste — — — departementet höra.

§ 72.

Riksbanken förbliver — — — stiftad lag.

Fullmäktige för riksbanken skola vara sju *svenska medborgare*, av vilka Konungen för tre år i sänder förordnar en jämte en suppleant och de övriga sex jämte sex suppleanter väljas av riksdagen för tid och på sätt i riksdagsordningen sägs. Den av Konungen förordnade ordinarie ledamoten vare fullmäktiges ordförande, men må ej utöva annan befattning inom riksbankens styrelse. Fullmäktig, som av riksdagen vägrats ansvarsfrihet, skall avgå från sin befattning. De av Konungen för fullmäktig eller suppleant meddelade förordnanden må återkallas, när Konungen så prövar skäligt.

Fullmäktige utse — — — till efterrättelse.

§ 96.

Riksdagen skall förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända *svenska medborgare*, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenskap av riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för dem utfärdat, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad i vad de skola av dem, som i allo äro underkastade ämbetsansvar, tillämpas samt vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Ombudsmännen vare i all måtto underkastade samma ansvar och plikt, som allmän lag och rättegångsordning för aktorer utstaka.

Riksdagsordningen

§ 70.

1. De sex — — — honom återstått.

2. Riksdagen skall jämväl välja fullmäktige att, jämlikt särskilt reglemente, förvalta riksgäldskontorets medel och tillhörigheter. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* äro sju *svenska medborgare*, vilka väljas för tiden från valet, till dess sådant val under tredje året därefter försiggått. Ordförande bland fullmäktige väljes särskilt. Av de övriga sex skola två årligen avgå. Har fullmäktig före utgången av den bestämda tjänstgöringstiden avgått, eller har ansvarsfrihet honom vägrats, anställs val för den tid, som för honom återstått. Då val av ordförande äger rum, utses denne före övriga fullmäktige.

3. Val av — — — utfalla lika.

§ 72.

Riksdagen förordnar årligen inom sex dagar efter dess öppnande till revisorer tolv *svenska medborgare*, vilka till halva antalet av vardera kammaren utses, att enligt regeringsformen och särskild instruktion granska statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning. Revisor utövar sin befattning till dess nytt val av revisorer förrättas.

Revisorerna välja — — — vidare behandling.